NÁZOR GENERÁLNÍHO ADVOKÁTA NIILA JÄÄSKINENA ze dne 22. září 2010 [1]

I – Úvod

1. V tomto řízení o předběžné otázce má Soudní dvůr rozhodnout ve věci výkladu nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000 [2], rovněž nazývaného „nařízení Brusel IIa".

2. Tato žádost byla podána v rámci projednávání žaloby podané k Supreme Court (Irsko) J. McB., otcem tří dětí [3], proti rozhodnutí High Court (Irsko) ze dne 28. dubna 2010, a to z důvodu, že uvedený soud zamítl jeho žádost o vydání rozhodnutí nebo učinění zjištění o tom, že přemístění dětí do Spojeného království v červenci 2009 L. E. jejich matkou bylo protiprávní ve smyslu čl. 2 odst. 11 nařízení č. 2201/2003, a že otec dětí měl právo péče ke dni daného přemístění. J. McB. není sezdán s L. E. a nikdy s ní sezdán nebyl. Žádné soudní rozhodnutí o přiznání otci práva péče o jejich společné děti ve smyslu nařízení č. 2201/2003 neexistuje.

3. Irské soudy položily tuto otázku, protože anglický soud, na který se otec obrátil, aby dosáhl navrácení dětí (High Court of Justice, England & Wales, Family Division) (Spojené království) v souladu s článkem 15 Haagské úmluvy ze dne 25. října 1980 o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí [4], otce požádal o předložení rozhodnutí o protiprávnosti daného přemístění vydaného orgány státu obvyklého bydliště dětí, tj. Irska.

4. Podle irského práva nemá biologický otec dětí plné právo péče, ale může jej získat na základě soudního rozhodnutí. Skutečnost, že nesezdaní rodiče spolu žili ve společné domácnosti a že se otec aktivně podílel na výchově dítěte, jako tomu je v projednávané věci, mu takové právo nedává.

1 — Původní jazyk: francouzština.

2 — Úř. věst. L 338, s. 1; Zvl. vyd. 19/06, s. 243.

3 — Zástupce J. McB. na jednání uvedl, že J. McB. je uveden jako otec v rodném listu prvního dítěte, ale nikoli v rodných listech dalších dvou společných dětí J. McB. a L. E. Nicméně mám za to, že strany nezpochybňují skutečnost, kdo je otcem uvedených tří dětí.

4 — Dále jen „Haagská úmluva z roku 1980".

Předběžná otázka se týká toho, zda nařízení č. 2201/2003, případně vykládané ve spojení s článkem 7 Listiny základních práv Evropské unie [5], brání tomu, aby irské právo podřídilo přiznání práva péče o dítě biologickému otci takovému rozhodnutí.

II – Právní rámec

A – *Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod*

5. Článek 8 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod [6] (dále jen „EÚLP“) stanoví následující:

„*Článek 8*

Právo na respektování soukromého a rodinného života

1. Každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence.

2. Státní orgán nemůže do výkonu tohoto práva zasahovat kromě případů, kdy je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, ochrany pořádku a předcházení zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.“

B – *Haagská úmluva z roku 1980*

6. Článek 1 Haagské úmluvy z roku 1980 stanoví:

„Předměty této úmluvy jsou:

a) zajistit bezodkladný návrat dětí protiprávně přemístěných nebo zadržovaných v některém smluvním státě;

b) zajistit, aby práva týkající se péče o dítě a styku s ním podle právního řádu jednoho smluvního státu byla účinně respektována v ostatních smluvních státech.“

5 — Vyhlášená v Nice dne 7. prosince 2000 (Úř. věst. C 364, s. 1), změněna a stala se právně závaznou přijetím Lisabonské smlouvy (Úř. věst. C 303, s. 1), dále jen „Listina“.

6 — Podepsaná v Římě dne 4. listopadu 1950.

7. Článek 3 Haagské úmluvy z roku 1980 stanoví:

„Přemístění nebo zadržení dítěte se považuje za protiprávní, jestliže:

a) bylo porušeno právo péče o dítě, které má osoba, instituce nebo kterýkoliv jiný orgán buď společně, nebo samostatně, podle právního řádu státu, v němž dítě mělo své obvyklé bydliště bezprostředně před přemístěním nebo zadržením;

b) v době přemístění nebo zadržení bylo toto právo skutečně vykonáváno, společně nebo samostatně, nebo by bylo takto vykonáváno, kdyby bylo nedošlo k přemístění či zadržení.

Právo péče o dítě uvedené v písmenu a) může vyplývat zejména ze zákonů nebo ze soudního nebo správního rozhodnutí nebo z dohody platné podle právního řádu daného státu.“

8. Článek 4 Haagské úmluvy z roku 1980 stanoví:

„Úmluva se bude vztahovat na každé dítě, které mělo své obvyklé bydliště ve smluvním státě bezprostředně před porušením práva péče o ně nebo styku s ním. Úmluvy se nepoužije, pokud dítě dosáhlo věku šestnácti let.“

9. Podle článku 5 Haagské úmluvy z roku 1980:

„Pro účely této Úmluvy:

a) ‚právo péče o dítě‘ zahrnuje práva vztahující se k péči o osobu dítěte a zejména právo určit místo pobytu dítěte,

b) ‚právo styku s dítětem‘ zahrnuje právo odvést dítě na omezenou dobu do jiného místa, než je obvyklé bydliště dítěte.“

10. Kapitola III uvedené úmluvy se týká navrácení dítěte a její čl. 8 odst. 1 stanoví:

„Osoba, instituce nebo jiný orgán, který tvrdí, že dítě bylo přemístěno nebo zadrženo jednáním porušujícím právo péče o dítě, může žádat buď ústřední orgán obvyklého bydliště dítěte, nebo ústřední orgán kteréhokoliv jiného smluvního státu o pomoc při zajištění návratu dítěte.“

11. Článek 15 téže úmluvy stanoví:

„Soudní nebo správní orgány smluvního státu mohou, dříve než nařídí návrat dítěte, požadovat, aby navrhovatel získal od orgánu státu obvyklého bydliště dítěte rozhodnutí nebo jiné zjištění, že přemístění nebo zadržení bylo protiprávní podle článku 3 Úmluvy, pokud takové rozhodnutí či zjištění je možno v tomto státě získat. Ústřední orgány smluvních států pomohou navrhovateli v mezích možností získat takové rozhodnutí nebo zjištění."

C – *Smlouvy*

12. Článek 6 SEU stanoví:

„1. Unie uznává práva, svobody a zásady obsažené v Listině základních práv Evropské unie ze dne 7. prosince 2000, ve znění upraveném dne 12. prosince 2007 ve Štrasburku, jež má stejnou právní sílu jako Smlouvy.

Listina nijak nerozšiřuje pravomoci Unie vymezené ve Smlouvách.

Práva, svobody a zásady obsažené v Listině se vykládají v souladu s obecnými ustanoveními v hlavě VII Listiny, jimiž se řídí její výklad a použití, a s náležitým přihlédnutím k vysvětlením zmíněným v Listině, jež uvádějí zdroje těchto ustanovení.

[…]

3. Základní práva, která jsou zaručena Evropskou úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod a která vyplývají z ústavních tradic společných členským státům, tvoří obecné zásady práva Unie."

13. Článek 4 SFEU stanoví:

„1. Unie sdílí pravomoc s členskými státy, pokud jí Smlouvy svěřují pravomoc, která se netýká oblastí uvedených v článcích 3 a 6.

2. Sdílená pravomoc Unie a členských států se uplatňuje v těchto hlavních oblastech:

[…]

j) prostor svobody, bezpečnosti a práva“.

14. Článek 81 SFEU stanoví:

„1. Unie rozvíjí justiční spolupráci v občanských věcech s mezinárodním prvkem založenou na zásadě vzájemného uznávání soudních a mimosoudních rozhodnutí. Tato spolupráce může zahrnovat přijímání opatření pro sbližování právních předpisů členských států.

2. Pro účely odstavce 1 přijímají Evropský parlament a Rada řádným legislativním postupem opatření, která mají, zejména pokud je to nezbytné k řádnému fungování vnitřního trhu, za cíl zajistit:

a) vzájemné uznávání a výkon soudních a mimosoudních rozhodnutí mezi členskými státy;

[…]

c) slučitelnost kolizních norem a pravidel pro určení příslušnosti platných v členských státech;

[…]

e) účinný přístup ke spravedlnosti;“.

15. Protokol (č. 30) o uplatňování Listiny základních práv Evropské unie v Polsku a ve Spojeném království v článku 1 stanoví:

„1. Listina nerozšiřuje možnost Soudního dvora Evropské unie ani jakéhokoliv soudu Polska či Spojeného království shledat, že právní a správní předpisy, zvyklosti nebo postupy Polska či Spojeného království nejsou v souladu se základními právy, svobodami nebo zásadami, které Listina potvrzuje.

2. Zejména, a aby se předešlo jakékoliv pochybnosti, nic v hlavě IV Listiny nezakládá soudně vymahatelná práva platná v Polsku či ve Spojeném království, pokud tato práva nejsou stanovena ve vnitrostátním právu Polska či Spojeného království.“

D – *Listina základních práv Evropské unie*

16. Článek 7 Listiny stanoví následující:

„Každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a komunikace.“

17. Článek 24 odst. 3 Listiny stanoví:

„3. Každé dítě má právo udržovat pravidelné osobní vztahy a přímý styk s oběma rodiči, ledaže by to bylo v rozporu s jeho zájmy.“

18. Hlava VII Listiny obsahuje obecná ustanovení upravující výklad a použití Listiny. Článek 51 nazvaný „Oblast použití“ stanoví:

„1. Ustanovení této listiny jsou při dodržení zásady subsidiarity určena orgánům, institucím a jiným subjektům Unie, a dále členským státům, výhradně pokud uplatňují právo Unie. Respektují proto práva, dodržují zásady a podporují jejich uplatňování v souladu se svými pravomocemi, při zachování mezí pravomocí, které jsou Unii svěřeny ve Smlouvách.

2. Tato listina nerozšiřuje oblast působnosti práva Unie nad rámec pravomocí Unie, ani nevytváří žádnou novou pravomoc či úkol pro Unii, ani nemění pravomoc a úkoly stanovené ve Smlouvách.“

E – *Nařízení č. 2201/2003*

19. Pátý bod odůvodnění nařízení č. 2201/2003 zní:

„V zájmu zajištění rovnosti všech dětí se toto nařízení vztahuje na veškerá rozhodnutí ve věci rodičovské zodpovědnosti, včetně opatření k ochraně dítěte, bez jakýchkoliv vazeb na řízení ve věcech manželských[.]“

20. Sedmnáctý bod odůvodnění uvedeného nařízení zní:

„V případech neoprávněného odebrání [protiprávního přemístění] nebo zadržení dítěte by mělo být neprodleně zajištěno navrácení dítěte, proto by se měla nadále používat Haagská

úmluva ze dne 25. října 1980, doplněná ustanoveními tohoto nařízení, zejména článkem 11. Soudy členského státu, do kterého bylo dítě neoprávněně odebráno [protiprávně přemístěno] nebo ve kterém bylo neoprávněně zadrženo, by měly mít možnost odmítnout jeho navrácení ve zvláštních, řádně odůvodněných případech. Takové rozhodnutí by však mělo být nahrazeno pozdějším rozhodnutím soudu členského státu, ve kterém mělo dítě bydliště před neoprávněným odebráním [protiprávním přemístěním] nebo zadržením. Pokud by takové rozhodnutí ukládalo navrácení dítěte, mělo by navrácení proběhnout bez zvláštního řízení o uznání a výkonu tohoto rozhodnutí v členském státě, do kterého bylo dítě neoprávněně odebráno [protiprávně přemístěno] nebo ve kterém bylo neoprávněně [protiprávně] zadrženo."

21. Ze třicátého bodu odůvodnění nařízení vyplývá, že Irsko a Spojené království Velké Británie a Severního Irska oznámily své přání účastnit se přijímání a používání tohoto nařízení.

22. Třicátý třetí bod odůvodnění nařízení č. 2201/2003 zní:

„Toto nařízení ctí základní práva a zachovává zásady Listiny základních práv Evropské unie. Zejména se snaží zajistit dodržování základních práv dítěte stanovených v článku 24 Listiny základních práv Evropské unie[.]"

23. Článek 1 nařízení č. 2201/2003 stanoví:

„1. Toto nařízení se bez ohledu na druh soudu vztahuje na občanskoprávní věci týkající se:

[…]

b) přiznání, výkonu, převedení a úplného nebo částečného odnětí rodičovské zodpovědnosti.

2. Věci uvedené v odst. 1 písm. b) se mohou zejména týkat:

a) práva péče o dítě a práva na styk s dítětem;

[…]"

24. Článek 2 body 7, 9 a 11 nařízení č. 2201/2003 obsahují následující definice:

„Pro účely tohoto nařízení:

[…]

7) ‚rodičovskou zodpovědností' se rozumějí veškerá práva a povinnosti fyzické nebo právnické osoby týkající se dítěte nebo jmění dítěte, která jsou jí svěřena rozhodnutím, právními předpisy nebo právně závaznou dohodou. Tento pojem zahrnuje především právo péče o dítě a právo na styk s dítětem;

[…]

9) ‚právem péče o dítě' se rozumějí práva a povinnosti týkající se péče osoby o dítě, a zejména právo určit místo bydliště dítěte;

[…]

11) ‚neoprávněným odebráním [protiprávním přemístěním] nebo zadržením' se rozumí odebrání [přemístění] nebo zadržení dítěte,

a) kterým je porušováno právo péče o dítě vyplývající ze soudního rozhodnutí, ze zákona nebo z právně závazné dohody podle právních předpisů členského státu, ve kterém mělo dítě své obvyklé bydliště bezprostředně před odebráním [přemístěním] nebo zadržením

a

b) za předpokladu, že v době odebrání [přemístění] nebo zadržení bylo skutečně vykonáváno právo péče o dítě, ať společně nebo samostatně, nebo by toto právo bylo vykonáváno, kdyby k odebrání [přemístění] nebo zadržení nedošlo. Péče o dítě se považuje za vykonávanou společně v případě, kdy podle rozhodnutí nebo ze zákona jeden z nositelů rodičovské zodpovědnosti nemůže rozhodnout o místě bydliště dítěte bez souhlasu jiného nositele rodičovské zodpovědnosti."

25. Článek 10 nařízení č. 2201/2003 nazvaný „Příslušnost v případech únosu dítěte“ stanoví:

„V případech neoprávněného odebrání [protiprávního přemístění] nebo zadržení dítěte jsou soudy členského státu, ve kterém mělo dítě obvyklé bydliště bezprostředně před svým neoprávněným odebráním [protiprávním přemístěním] nebo zadržením, příslušné do doby, kdy dítě získá obvyklé bydliště v jiném členském státě, a

a) každá osoba, orgán nebo jiný subjekt mající právo péče o dítě dá souhlas k odebrání [přemístění] nebo zadržení,

nebo

b) dítě mělo bydliště v jiném členském státě po dobu nejméně jednoho roku poté, co se osoba, orgán nebo jiný subjekt mající právo péče o dítě dozvěděla nebo se měla dozvědět místo, kde se dítě nachází, dítě si ve svém novém prostředí zvyklo a byla splněna nejméně jedna z těchto podmínek:

i) do jednoho roku poté, kdy se nositel práva péče o dítě dozvěděl nebo se měl dozvědět místo pobytu dítěte, nebyla podána žádost o navrácení dítěte u příslušných orgánů členského státu, kam bylo dítě odebráno [přemístěno] nebo kde je zadržováno;

ii) žádost o navrácení dítěte podaná nositelem práva péče o dítě byla vzata zpět a ve lhůtě stanovené v bodě i) nebyla podána nová žádost;

iii) věc projednávaná u soudu v členském státě, ve kterém mělo dítě obvyklé bydliště bezprostředně před svým neoprávněným odebráním nebo zadržením, byla uzavřena podle čl. 11 odst. 7;

iv) soudy členského státu, ve kterém mělo dítě obvyklé bydliště bezprostředně před neoprávněným odebráním [protiprávním přemístěním] nebo zadržením, vydaly rozhodnutí o právu péče o dítě, které neobsahuje navrácení dítěte.“

26. Článek 11 uvedeného nařízení nazvaný „Navrácení dítěte“ stanoví:

„1. V případě, že osoba, orgán nebo jiný subjekt mající právo péče o dítě požádá příslušné orgány v členském státě o vydání rozhodnutí na základě [Haagské úmluvy z roku 1980], aby dosáhl navrácení dítěte, které bylo

neoprávněně odebráno [protiprávně přemístěno] nebo zadrženo v jiném členském státě než v členském státě, ve kterém mělo dítě obvyklé bydliště bezprostředně před neoprávněným odebráním [protiprávním přemístěním] nebo zadržením, použijí se odstavce 2 až 8.

[…]

3. Soud, u kterého je podána žádost o navrácení dítěte uvedená v odstavci 1, jedná v řízení o žádosti rychle, přičemž využívá nejrychlejší postupy, které vnitrostátní právo umožňuje.

Aniž je dotčen první pododstavec, vydá soud s výjimkou případů, kdy to neumožňují mimořádné okolnosti, rozhodnutí do šesti týdnů od podání žádosti.

[…]“

27. Články 60 a 62 nařízení č. 2201/2003 stanoví:

„Článek 60

Vztahy k některým mnohostranným úmluvám

Pokud se týče věcí upravených tímto nařízením, má ve vztazích mezi členskými státy toto nařízení přednost před těmito úmluvami:

[…]

e) Haagská úmluva z [roku] 1980 o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí.

[…]

Článek 62

Rozsah účinnosti

1. Dohody a úmluvy uvedené v čl. 59 odst. 1 a v článcích 60 a 61 jsou i nadále účinné ve vztahu k věcem neupraveným tímto nařízením.

2. Úmluvy uvedené v článku 60, zejména Haagská úmluva z roku 1980, jsou i nadále účinné mezi členskými státy, které jsou jejich smluvními stranami, v souladu s článkem 60."

F – *Vnitrostátní právo*

28. Článek 6A zákona z roku 1964 o poručnictví nezletilých [7] stanoví, že „pokud otec a matka spolu nejsou sezdáni, může soud na návrh otce rozhodnout o ustanovení otce poručníkem dítěte". Navíc čl. 11 odst. 4 zákona z roku 1964 [8] stanoví:

„V případě dítěte, jehož otec a matka nejsou spolu sezdáni, se právo podat návrh podle tohoto článku týkající se práva péče o dítě a práva na styk otce či matky s dítětem vztahuje na otce, který není poručníkem dítěte, a pro tento účel se odkazům na otce či rodiče v tomto článku rozumí tak, že jej zahrnují."

29. Zákon z roku 1991 o únosech dětí a o výkonu rozhodnutí o svěření do péče [9] (dále jen „zákon z roku 1991") stanoví v čl. 15 odst. 1, že příslušný soud může určit, že přemístění dětí z Irska, v případě přemístění nebo zadržování v členském státě, představuje protiprávní přemístění nebo zadržení ve smyslu článku 2 nařízení č. 2201/2003, nebo protiprávní přemístění nebo zadržení ve smyslu článku 3 Haagské úmluvy z roku 1980.

III – Skutkový stav v původním řízení a předběžná otázka

30. Matka dětí, v jejichž případě je právo péče předmětem sporu, je britské státní příslušnosti. Otec je irské státní příslušnosti. Matka a otec spolu nikdy nebyli sezdáni, ale žili spolu v Anglii, Austrálii, Severním Irsku a od listopadu 2008 v Irsku. Hlavní prvky skutkového a procesního rámce sporu lze shrnout do následující přehledné tabulky.

7 — Guardianship of Infants Act 1964, ve znění vloženém článkem 12 zákona z roku 1987 o postavení dětí (The Status of Children Act 1987).

8 — Ve znění článku 13 zákona z roku 1987.

9 — Child Abduction and Enforcement of Custody Orders Act, No. 6/1991.

Datum	Irsko	Spojené království
2000		narození prvního dítěte (Anglie).
2002		narození druhého dítěte (Anglie).
2007		narození třetího dítěte (Severní Irsko).
listopad 2008	Strany sporu se usadily v Irsku.	
11. července 2009	Matka přivedla děti do azylového domu.	
25. července 2009		Matka odvezla děti do Spojeného království.
2. listopadu 2009		Otec podal k High Court of Justice (England & Wales) Family Division žalobu, kterou se domáhal nařízení návratu dětí do Irska v souladu s právní úpravou Spojeného království, jež provádí Haagskou úmluva z roku 1980 a nařízení č. 2201/2003.
20. listopadu 2009		Anglický soud v souladu s článkem 15 Haagské úmluvy z roku 1980 otce požádal, aby získal od High Court (Irsko) rozhodnutí nebo zjištění o tom, že přemístění dětí z Irska bylo protiprávní ve smyslu článku 3 uvedené úmluvy.

Datum	Irsko	Spojené království
22. prosince 2009	Otec požádal High Court (Irsko) o vydání prohlášení, v souladu s irskou právní úpravou provádějící Haagskou úmluvu z roku 1980 a její článek 15, o tom, že přemístění dětí z Irska v červenci 2009 bylo protiprávní ve smyslu článku 3 uvedené úmluvy a článku 2 nařízení č. 2201/2003. Tímtéž podáním otec požádal uvedený High Court, aby nařídil, že je mu svěřeno poručnictví a péče o děti. O posledně uvedených dvou otázkách irské soudy dosud nerozhodly.	
28. dubna 2010	High Court (Irsko) rozhodl, že žalobce v původním řízení neměl právo péče vůči dětem v okamžiku jejich přemístění z Irska, takže dané přemístění nebylo protiprávní ve smyslu uvedené úmluvy ani daného nařízení.	
	Otec podal proti uvedenému rozsudku odvolání k Supreme Court.	
30. července 2010	Supreme Court položil předběžnou otázku.	

31. V předkládacím rozhodnutí Supreme Court uvedl, že otec neměl vůči svým dětem ke dni 25. července 2009 žádné právo péče ve smyslu ustanovení Haagské úmluvy z roku 1980. Uvedl však, že pojem „právo péče“ je nyní pro účely žádosti o navrácení dítěte z jednoho členského státu do druhého na základě uvedené úmluvy definováno v čl. 2 odst. 9 nařízení č. 2201/2003.

IV – Názor

32. Předkládající soud má za to, že ustanovení nařízení č. 2201/2003 ani článek 7 Listiny neimplikují, že biologický otec dítěte musí v případě neexistence soudního rozhodnutí o přiznání práva péče o dítě být pro účely určení protiprávnosti přemístění dítěte nezbytně považován za osobou, která má právo péče o dítě. Poukazuje však na to, že výklad uvedených ustanovení práva Unie spadá do příslušnosti Soudního dvora.

A – *K přípustnosti*

34. Evropská komise namítla možnou nepřípustnost předběžné otázky. Nepříslušnost Soudního dvora k zodpovězení předběžné otázky namítla i Spolková republika Německo. Podle německé vlády se ve skutečnosti jedná o výklad Haagské úmluvy z roku 1980, a nikoli o výklad nařízení č. 2201/2003. Nastolené problémy se tedy týkají také vztahu mezi uvedenou úmluvou a nařízením č. 2201/2003.

33. Supreme Court (Irsko) rozhodl přerušit řízení a položit následující předběžnou otázku:

„Brání nařízení [č. 2201/2003], bez ohledu na to, zda je vykládáno na základě článku 7 Listiny nebo jinak, členskému státu v tom, aby na základě svého práva požadoval, aby otec dítěte, který není sezdán s matkou dítěte, získal od příslušného soudu rozhodnutí o přiznání práva péče o dítě, aby mohl být kvalifikován jako osoba, která má ‚právo péče‘ o dítě, což činí přemístění daného dítěte ze země jeho obvyklého bydliště protiprávním pro účely čl. 2 odst.11 uvedeného nařízení?“

35. Komise poznamenává, že k irským soudům byla na základě článku 15 zákona z roku 1991 podána žaloba v souladu s článkem 15 Haagské úmluvy z roku 1980 směřující k určení protiprávnosti přemístění dětí žalobce v původním řízení z Irska ve smyslu článku 3 uvedené úmluvy a článku 2 nařízení č. 2201/2003.

36. Komise má pochybnosti ohledně toho, zda se předběžná otázka skutečně týká výkladu čl. 2 odst. 11 nařízení č. 2201/2003, nebo zda se týká spíše výkladu článků 1 a 3 Haagské úmluvy z roku 1980. V takovém případě by Soudní dvůr nebyl oprávněn na otázku, která mu byla položena, odpovědět, protože Evropská unie není smluvní stranou uvedené úmluvy, i když smluvními stranami jsou všechny členské státy.

37. Podle Komise je restriktivní výklad podpořen skutečností, že v době, kdy byla učiněna podání u irských soudů, nebylo nařízení č. 2201/2003 dosud použitelné.

38. Je zaprvé třeba připomenout, že spor ve věci samé před Supreme Court se týká výhradně použití nařízení č. 2201/2003 a Listiny, a nikoli použití Haagské úmluvy z roku 1980. Skutečnost, že spor probíhající ve Spojeném království se týká uvedené úmluvy, na tom nic nemění. Vzniká tak otázka týkající se práva Unie, která pro předkládající soud není hypotetická ani irelevantní.

39. Zadruhé připomínám, že Haagská úmluva z roku 1980 jako taková není součástí právního řádu Unie, a že Soudní dvůr tedy není k jejímu výkladu [10] příslušný.

40. Nicméně podle ustanovení Smlouvy je Unie příslušná vydávat právní předpisy týkající se příslušnosti, uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech rodičovské zodpovědnosti [11]. Konkrétně článek 1 nařízení č. 2201/2003 stanoví, že dané nařízení se bez ohledu na druh soudu vztahuje na občanskoprávní věci týkající se přiznání, výkonu, převedení a úplného nebo částečného odnětí rodičovské zodpovědnosti, a přebírá tedy oblast působnosti Haagské úmluvy z roku 1980. Teprve spojením článků 60 a 62 nařízení č. 2201/2003 zákonodárce potvrdil účinky uvedené úmluvy, když prohlásil, že je účinná mezi členskými státy ve vztahu k věcem neupraveným tímto nařízením. Platí, že nařízení č. 2201/2003 má přednost před Haagskou úmluvou z roku 1980 v rozsahu, v jakém se daná úmluva týká záležitostí upravených nařízením, avšak Haagská úmluva z roku 1980 má nadále účinky ve

10 — Členské státy jsou smluvními stranami uvedené úmluvy, ale Unie nikoli. Nedávno učiněný souhrn judikatury je obsažen v rozsudku ze dne 4. května 2010, TNT Express Nederland (C-533/08, Sb. rozh. s. I-4107, body 58 až 61).

11 — Nařízení č. 2201/2003 cituje jako právní základ čl. 61 písm. c) ES [odkazující na článek 65 ES] a čl. 67 odst. 1 ES; po vstupu v platnost Lisabonské smlouvy, viz článek 81 SFEU.

věcech neupravených uvedeným nařízením [12]. Zákonodárce tedy zvolil odkaz na ustanovení stávajícího nástroje mezinárodního práva veřejného namísto přijetí ustanovení práva Unie v téže oblasti.

41. Potřeba zahrnout do návrhu nařízení č. 2201/2003 ustanovení upravující tytéž záležitosti jako Haagská úmluva z roku 1980 byla ve své době rozporuplnou otázkou [13]. Nařízení č. 2201/2003, ve znění, v jakém bylo přijato, pokrývá množství situací týkající se příslušnosti, uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech rodičovské zodpovědnosti. Podle uvedeného nařízení by se v případě protiprávního přemístění nebo zadržení dítěte Haagská úmluva z roku 1980 „měla nadále používat […] doplněná ustanoveními tohoto nařízení, zejména článkem 11 [14]“.

42. I když článek 11 nařízení č. 2201/2003 patrně podřizuje použitelnost nařízení určením použitelnosti Haagské úmluvy z roku 1980, nic to nemění na tom, že ohledně přemístění mezi členskými státy jsou Haagská úmluva z roku 1980 a nařízení č. 2201/2003, pokud jde o použitelnost, nerozlučně spjaty.

43. Navíc vzhledem k tomu, že je podobná definice použita jak v Haagské úmluvě z roku 1980, tak v nařízení č. 2201/2003, je třeba mít za to, že taková formulace byla „komunitarizována“ a že Soudní dvůr může provést její výklad [15]. Je tomu tak například pokud jde o otázku, zda je přemístění nebo zadržení protiprávní, či nikoli, což je definováno v článku 3 Haagské úmluvy z roku 1980 a v čl. 2 odst. 11 nařízení č. 2201/2003. Je však třeba poznamenat, že mezi tímto nařízením a uvedenou úmluvou existují určité rozdíly [16].

44. Protože se předběžná otázka týká výkladu práva Unie, navrhuji Soudnímu dvoru považovat ji za přípustnou.

12 — Viz články 60 a 62 nařízení č. 2201/2003.

13 — Viz například McEleavy, P., „The New Child Abduction Regime of the European Union: Symbiotic Relationship or Forced Partnership?“ *Journal of Private International Law,* duben 2005, s. 5.

14 — Viz sedmnáctý bod odůvodnění nařízení č. 2201/2003.

15 — Viz Borrás, A., „Protection of Minors and Child Abduction under the Hague Conventions and the Brussels II bis Regulation“, *Japanese and European Private International Law in Comparative perspective,* pod vedením Basedow, J. a další, Mohr Siebeck, Tübingen 2008, s. 345.

16 — Například pokud jde o tři formy přiznání práva péče o dítě, v uvedené úmluvě jim předchází příslovce „zejména“, jež uvozuje myšlenku, že je seznam jen příkladný, zatímco podle znění nařízení č. 2201/2003 je uvedený seznam vyčerpávající.

B – *K věci samé*

1. Výklad čl. 2 odst. 11 písm. a) nařízení č. 2201/2003

45. Zdůrazňuji, že čl. 2 odst. 11 písm. a) uvedeného nařízení stanoví, že pojem „neoprávněným odebráním [protiprávním přemístěním] nebo zadržením" se rozumí přemístění nebo zadržení dítěte, „kterým je porušováno právo péče o dítě vyplývající ze soudního rozhodnutí, ze zákona nebo z právně závazné dohody *podle právních předpisů členského státu, ve kterém mělo dítě své obvyklé bydliště* bezprostředně před odebráním [přemístěním] nebo zadržením". Pojmem „právo péče o dítě" se podle čl. 2 odst. 9 téhož nařízení rozumí „práva a povinnosti týkající se péče osoby o dítě, a zejména právo určit místo bydliště dítěte".

46. Podobně jako Supreme Court a Komise mám za to, že znění obou ustanovení nevyvolává pochybností ani nejednoznačnosti ohledně jejich výkladu: je jasné, že určení toho, zda je uvedené přemístění nebo zadržení protiprávní, přísluší právu členského státu, v němž mělo dítě před přemístěním nebo zadržením obvyklé bydliště. Vzhledem k tomu, že Supreme Court jasně konstatoval, že otec neměl právo péče o dítě podle irského práva, a že se tedy nemohl dovolávat ustanovení, která umožňují bránit přemístění dětí, vyplývá z toho, že přemístění dětí mimo Irsko a jejich zadržení ve Spojeném království nebylo protiprávní ve smyslu čl. 2 odst. 11 nařízení č. 2201/2003.

47. Zřetelné rozlišení mezi kvazi-automatickým přiznáním a nepřiznáním práva péče otci v závislosti na skutečnosti, zda je sezdán s matkou dítěte, či nikoli, se ve členských státech zdá být poměrně rozšířené.

48. V tomto ohledu je užitečné zmínit nedávnou zprávu, jež hodnotí situaci přiznávání „rodičovské zodpovědnosti" v některých členských zemích Rady Evropy [17]. Uvedená zpráva zkoumá otázku „rodičovské zodpovědnosti" a je třeba poznamenat, že rodičovská odpovědnost není nutně totožná s právem péče o dítě ve smyslu nařízení č. 2201/2003. V každém případě profesor Lowe konstatuje, že „všechny dotázané členské státy svěřují společnou rodičovskou zodpovědnost rodičům dítěte narozeného v manželství, a v případě dětí narozených mimo manželství svěřují

17 — Viz zpráva profesora Loweho, N., „Une étude sur les droits et le statut juridique des enfants qui sont élevés dans différentes formes maritales et non maritales de partenariat et de cohabitation", Rada Evropy, Štrasburk, 25. září 2009, CJ-FA(2008) 5, s. 32. Tato zpráva pokrývá třicítku zemí, tedy téměř všechny členské státy Unie, jakož i některé členské země Rady Evropy.

rodičovskou odpovědnost matkám“. To odpovídá doporučením vydaným v tomtéž smyslu některými mezinárodními institucemi.

49. Ohledně dětí nesezdaných párů je situace odlišná a poměrně různorodá. V 11 zemích je přiznávána společná rodičovská zodpovědnost oběma rodičům, jakmile je určeno otcovství, ať uznáním otcovství nebo soudním rozhodnutím. Nicméně v dalších 11 zemích toto nepostačuje; otec musí podniknout další kroky k tomu, aby mu byla přiznána rodičovská zodpovědnost (například pojmout matku dítěte za manželkou, uzavřít s ní dohodu, nebo získat soudní rozhodnutí). Tato různorodost se odráží v různorodosti mezinárodních instrumentů v této otázce [18].

50. Irská právní úprava, jež je blízká druhé z uvedených skupin, se proto nejeví jako výjimečná.

51. Nařízení č. 2201/2003 tedy nestanoví podmínky přiznání práva péče o dítě, ačkoli jako tři možné formy vyjmenovává soudní rozhodnutí, přiznání ze zákona a platnou dohodu, přičemž vynechává příslovce „zejména“ uvedené v Haagské úmluvě z roku 1980 [19], což umožňuje domnívat se, že uvedený seznam je taxativní. Nařízení č. 2201/2003 nestanoví, který rodič má mít právo péče o dítě. Tato otázka není upravena ani Haagskou úmluvou z roku 1980. Tato otázka je otázkou vnitrostátního práva.

52. Konečně čl. 2 odst. 11 nařízení č. 2201/2003 obsahuje také kolizní normu. Stanoví zákon použitelný na určení práva péče o dítě v kontextu protiprávního únosu dětí. Mezi jednotlivými možnostmi padla volba provedená uvedeným nařízením na „právní[…] předpis[y] členského státu, ve kterém mělo dítě své obvyklé bydliště bezprostředně před odebráním [přemístěním] nebo zadržením“. V tomto ohledu a pro účely použitelnosti nařízení č. 2201/2003, jsou bez účinku jakákoli práva péče o dítě případně nabytá v jiné zemi než v zemi, kde rodina předtím bydlela.

18 — Profesor Lowe se ve výše uvedené zprávě táže, zda by nebylo vhodné v budoucnosti harmonizovat přístup k sezdaným a nesezdaným párům, avšak dosud k harmonizaci nedošlo.

19 — V Haagské úmluvě z roku 1980 má upřesnění pomocí příslovce „zejména“ určitý význam: „Stejně tak zdroje, z nichž plyne právo péče o dítě, jež má být chráněno, jsou všechny ty, na nichž může být založena žaloba v rámci daného právního systému. V tomto ohledu čl. 3 odst. 2 zohledňuje některé – nepochybně nejdůležitější – z uvedených zdrojů, a zdůrazňuje, že nejde o úplný výčet […] Přitom, jak uvidíme v následujících odstavcích, uvedené zdroje pokrývají široký právní prostor a skutečnost, že jejich výčet není úplný je třeba chápat tak, že hovoří ve prospěch pružného výkladu použitých pojmů, jež umožní zohlednit nejvyšší možný počet případů.“ Viz vysvětlující zprávu Pérez-Vera, E., Actes et documents de la quatorzième session (1980) Haagská konference mezinárodního práva soukromého, sv. III, s. 446, point 67 (vysvětlující zpráva je dostupná na internetové adrese: http://hcch.e-vision.nl/upload/expl28.pdf).

2. Existuje v právu Unie „implicitní“ právo („inchoate right“) biologického otce péče o dítě?

53. Hlavním argumentem otce se zdá být toto: bez ohledu na irskou právní úpravu je třeba přiznat mu „implicitní“ právo péče, tedy právo, jež může být přiznáno („inchoate right“ [20]). Toto právo musí být podle jeho názoru v právu Unie přiznáno biologickému otci, který žil s matkou a který na základě toho souhlasil s účastí na povinnostech plynoucích z rodinného života podobně jako otec sezdaný s matkou dítěte. Toto právo se podle něj zakládá na článku 8 EÚLP a na článku 7 a čl. 24 odst. 3 Listin. Na podporu tohoto tvrzení odkazuje zejména na určitý počet rozsudků Evropského soudu pro lidská práva.

54. Pokud jde o Listinu, je třeba připomenout dva zásadní aspekty. Listina má zajisté tutéž právní hodnotu jako Smlouvy, avšak ustanovení Listiny pravomoci Unie vymezené ve Smlouvách [21] v ničem nerozšiřují. Pokud Smlouva nedává Unii pravomoc přijímat právní úpravu týkající se věcných podmínek práva péče o dítě, neumožňuje to ani Listina [22].

55. Případně může být kontrolována slučitelnost podmínek přiznání práva péče otci ve vztahu k EÚLP. V tomto ohledu je třeba uvést tři poznámky.

56. Především platí, že Soudní dvůr dohlíží na dodržování základních práv, včetně práv zaručených EÚLP [23], přičemž tuto funkci vykonává v rámci působnosti práva Unie. V současné situaci však Unie nemá pravomoc přijímat právní úpravu v otázce přiznání práva péče o dítě. Pravomoci Unie, ačkoli je jich mnoho, nezahrnují otázky zde dotčeného věcného práva, tedy kdo má mít právo péče o dítě [24].

57. Vzhledem k tomu, že věcné podmínky přiznání práva péče o dítě nejsou právem Unie vůbec upraveny, vyplývá z toho, že v projednávané věci neexistuje spojení mezi právem Unie a EÚLP.

58. Avšak v případě, že by se prokázalo, že podmínky přiznání práva péče o dítě podle právní úpravy členského státu jsou v rozporu s EÚLP, není podle mě vyloučeno, že by tato skutečnost mohla mít následky, pokud jde

20 — Není snadné najít přesný překlad výrazu „inchoate right“. Zdá se mi však, že pojem použitý v databázi Haagské úmluvy z roku 1980 („droit de garde implicite“) není přesně to, co má J. McB. na mysli.

21 — Viz čl. 6 odst. 1 SEU.

22 — Viz čl. 51 odst. 1 Listiny.

23 — Viz čl. 6 odst. 3 SEU.

24 — Mimoto poznamenávám, že Smlouva stanoví budoucí přistoupení Unie k EÚLP, a to v čl. 6 odst. 2 SEU. Tentýž odstavec zdůrazňuje, podobně jako ustanovení uvedené v předchozím odstavci, že toto přistoupení nemění pravomoci Unie vymezené ve Smlouvách.

o použití nařízení. Konkrétně, Soudní dvůr by případně musel analyzovat povinnost jiného členského státu uznat rozhodnutí o přiznání práva péče o dítě.

59. Podpůrně přezkoumám ještě určité aspekty judikatury Evropského soudu pro lidská práva uplatněné otcem J. McB.

60. Judikatura uvedená J. McB. se týká přiznání práva péče o dítě a omezení, která jsou mu uložena vnitrostátním právem, zejména ohledně svobodných otců. Ve věci Zaunegger v. Německo Evropský soud pro lidská práva konstatoval porušení EÚLP ze strany Německa. Evropský soud pro lidská práva měl za to, že velmi restriktivní podmínky německého práva pro přiznání práva péče o dítě svobodnému otci, jež dávají matce absolutní právo veta, nejsou slučitelné s EÚLP [25].

61. Zdá se, že projednávané věci jsou velmi blízké okolnosti věci Guichard v. Francie [26].

62. V uvedené věci uplatnil otec před Evropským soudem pro lidská práva porušení EÚLP. V rozsudku Evropský soud pro lidská práva uvedl, že z ustanovení Haagské úmluvy z roku 1980 plyne, že ústřední orgány musí přijmout veškerá opatření nezbytná k zajištění bezprostředního návratu protiprávně přemístěných dětí. Uvedená úmluva v tomto ohledu stanoví, že přemístění se považuje za „protiprávní", jestliže bylo porušeno „právo péče o dítě", jež zahrnuje práva vztahující se k péči o osobu dítěte a zejména právo určit místo pobytu dítěte. Haagská úmluva z roku 1980 v článku 3 uvádí, že právo péče o dítě může vyplývat zejména ze zákonů. To byl případ v uvedené věci, neboť ke dni přemístění dítěte z Francie do Kanady přiznávala francouzská právní úprava ze zákona matce výkon rodičovské zodpovědnosti (což implikuje právo péče o dítě), přičemž otec i matka oba uznali své biologické dítě. Za daných podmínek nemohlo být přemístění považováno za „protiprávní" ve smyslu Haagské úmluvy z roku 1980. Žalobce, který neměl „právo

25 — Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 3. prosince 2009 Zaunegger v. Německo (žaloba č. 22028/04). Na tomto základě německý Ústavní soud (BVerfG) nedávno rozhodl, že německá právní úprava je v tomto bodě v rozporu s německou Ústavou (rozsudek ze dne 21. července 2010, 1 BvR 420/09).

26 — Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 2. září 2003, Guichard v. Francie (žaloba č. 56838/00).

péče o dítě“ ve smyslu Haagské úmluvy z roku 1980, se tedy nemohl dovolávat ochrany poskytované uvedenou úmluvou.

63. S ohledem na uvedené úvahy měl Evropský soud pro lidská práva za to, že v dané věci článek 8 EÚLP, vykládaný s ohledem na Haagskou úmluvu z roku 1980, neukládá francouzským orgánům pozitivní povinnosti za účelem navrácení dítěte. Věc byla tedy prohlášena za nepřípustnou, protože otec nevyčerpal prostředky vnitrostátního práva předtím, než se obrátil na Evropský soud pro lidská práva.

64. Všechny výše uvedené věci mají společné to, že návrh, kterým se dotyčné osoby domáhaly, aby jim bylo povoleno využívat prerogativ plynoucích z práva péče o dítě, byla vnitrostátními orgány zamítnuta.

65. Přitom v projednávané věci otec v okamžiku přemístění dosud nepodal ani návrh na přiznání práva péče o dítě, ačkoli tuto možnost vnitrostátní právní úprava stanoví. Rovněž poznamenávám, že matka nemohla přiznání takového práva otci zabránit, pokud by o něm rozhodl příslušný vnitrostátní soud.

66. Vzhledem k neexistenci vnitrostátního rozhodnutí o odmítnutí přiznat J. McB. právo péče o děti není ani možné se tázat, zda případně došlo k porušení EÚLP.

67. Pro úplnost nicméně uvádím, že podmínky přiznání práva péče o dítě se mi nezdají být v rozporu s právy zaručenými EÚLP. Judikatura Evropského soudu pro lidská práva nijak nepodporuje tvrzení J. McB., podle kterého by bylo v rozporu s EÚLP domnívat se, že práva biologického otce týkající se rodičovské zodpovědnosti neexistují ze zákona ani v případě soužití obou rodičů, ale že závisí na přiznání prostřednictvím soudního rozhodnutí (nebo případně na základě dohody). Žádné právo péče o dítě přitom z EÚLP ve prospěch otce neplyne. Otec má pouze právo dožadovat se přiznání práva péče o dítě, stejně jako matka, pokud je to slučitelné se zájmem dítěte.

68. Pokud jde konkrétněji o ochranu rodinného života, jíž se dovolává otec a která je uvedena v článku 7 Listiny, byl tento aspekt analyzován Evropským soudem pro lidská práva z vertikálního úhlu, tedy v rámci [27] zásahů orgánů ovlivňujících uvedenou ochranu

27 — Připomínám, že J. McB. není uveden v rodném listu dvou ze tří dotčených dětí.

v rámci rodiny [28]. Přitom rámec, v jakém se uvedeného práva dovolává otec, je zcela odlišný: jde o horizontální rovinu vztahů mezi členy rodiny, a nikoli vztahů s irskými orgány, na které se neobrátil za účelem dosažení ochrany svého základního práva na rodinný život v souladu s postupy stanovenými platnou právní úpravou nebo s cílem dosáhnout přiznání práva péče o děti. J. McB. ve skutečnosti požaduje, aby Soudní dvůr provedl výklad, na jehož základě by mohl podle EÚLP získat implicitní právo péče, jež je právu dotčeného členského státu neznámé, jež by mohl *ex post* prosazovat vůči matce, a tak *ex post* omezit její právo péče uznané právem dotčeného státu. To není možné. Výklad, který požaduje otec J. McB. by znamenal přímé použití EÚLP vůči jednotlivci.

69. Přiznat biologickému otci *ex post* „implicitní" právo péče o dítě by krom toho způsobilo další problémy. Především by tento výklad mohl překážet volnému pohybu osob, jež se podle Smlouvy týká také matky. Matka by již nemohla volně rozhodovat o bydlišti dítěte, a v důsledku toho o vlastním bydlišti. Dále by dotčená osoba, tedy matka, nemohla mít přesnou představu o vlastním právním postavení.

70. Konečně, takové „implicitní" právo péče plynoucí pouze z biologického otcovství, přestože je dáno v kontextu soužití *de facto*, by bez jasného a ověřitelného právního základu, jako je osvědčení o osobním stavu nebo správní či soudní dokument dokládající existenci práv, jež mohou být kvalifikována jako právo péče (ze zákona, nebo na základě soudního rozhodnutí či platné dohody o právu péče o dítě) nebylo slučitelné ani s požadavkem jasnosti nezbytné k zajištění právní jistoty a řádného uplatňování nařízení č. 2201/2003 soudními a správními orgány členských států. Mám za to, že požadavek jasnosti ohledně právních vztahů mezi rodiči a dětmi je zcela slučitelný se základním právem dítěte udržovat pravidelné osobní vztahy a přímý styk s oběma rodiči, stanoveným v čl. 24 odst. 3 Listiny, o kterém se zmiňuje třicátý třetí bod odůvodnění nařízení č. 2201/2003.

71. Abychom se vrátili k samotnému předmětu žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce, na závěr ohledně práva Unie připomínám, že se zde nejedná o určení toho, zda by otec měl mít právo péče, či nikoli, ani o určení toho, za jakých podmínek může být právo péče přiznáno a jakým způsobem. Cílem tohoto řízení před Soudním dvorem je výklad podmínek, které musí být splněny, aby se nařízení č. 2201/2003 použilo v případě údajného únosu dětí.

28 — Viz čl. 7 odst. 2 EÚLP a například rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 12. ledna 2010, A.W. Khan v. Spojené království (žaloba č. 47486/06).

V – Závěry

72. Za těchto podmínek navrhuji Soudnímu dvoru, aby na předběžné otázky, které mu položil Supreme Court, odpověděl takto:

„Právo Unie nebrání tomu, aby pro účely čl. 2 odst. 11 nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000 právní úprava členského státu požadovala k prokázání toho, že došlo k porušení práva péče o dítě plynoucího ze soudního rozhodnutí, ze zákona nebo platné dohody na základě práva členského státu, v němž mělo dítě obvyklé bydliště bezprostředně před přemístěním nebo zadržením, aby otec dítěte nesezdaný s matkou dítěte získal od příslušného soudu rozsudek o přiznání práva péče o dotčené dítě, aby tak mohl být považován za osobu, které je přiznáno ‚právo péče' ve smyslu čl. 2 odst. 11 uvedeného nařízení."